

SPOMINI NA SUHI BAJAR

L. 1915/16.

IVAN ROBIDA

Vojaško-zdravniškega kora z njegovimi agendami, odnosno količkaj odločilnih mest, se je med vojno polastila, kakor je to splošno znano, slavna alianca izraelite. Dasi je za njene člane protekcija bujno cvetela in je bilo nerednosti in krivic več ko dovolj, pa moram vendar reči, da bi bilo lahko še mnogo, mnogo slabše, kot je bilo. V Ljubljani, kjer je kraljeval Geduldiger, sicer jako navihani in rentlačni gospod, v bistvu pa dobrohoten in uvideven mož, hujšega pritiska redno niti čutili nismo.

Ta gospod me je dal nekega dne poklicati k sebi in mi je dejal: »Za jutri sem te komandiral k neki eksekuciji. Saj si zdravnik za živce, torej ti to menda ne bo škodovalo.«

S tem je bila moja usoda v svojstvu eksekucijskega zdravnika, ali bolje rečeno, mrliškega oglednika, odločena. Pred mojim nastopom se je baje izvršila samo ena eksekucija, jaz sem prisostvoval dvanajstim in ena je bila, če sem prav informiran, še za menojo. Za več jih vsaj jaz ne vem. Kajti odkar je počil dr. Adler velikega državnika grofa Stürgka, je bilo konec krvavih sodb vsaj v etapnem zaledju, odnosno v Ljubljani. Kako je prišlo do te posledice, še danes ne vem; dejstvo pa je, da je s Stürgkovo smrtjo divjanje prekega sode prestalo.

Pozno zvečer tistega dne, ko sva se razgovarjala z dr. Geduldigerjem o moji določitvi za eksekucijskega zdravnika, mi je prinesla ordonanca dvojce vabil za drugi dan: eno h glavni razpravi proti obtožencu Butali za dopoldanske ure, in drugo k eksekuciji istega obsojenca za 3. uro popoldne pred šentpestrsko vojašnico. Mislim sem, da se je pripetila napaka, a že drugi dan in pri vseh poznejših primerih, bodisi da sem bil k sodišču vabljen ali ne, sem spoznal, da je razprava gola formaliteta, in da je obsodba na smrt že dan prej sklenjena stvar. Spominjam se samo na dva primera, pri enem, pri katerem sem dobil obe vabili, a so obtoženca navzlic faktučni obsodbi dan preje, vseeno oprostili; in pri drugem, kjer je izjemo ma naknadno došlo pomiloščenje naravnost na strelišče, kjer je čakal na obsojenca že dopoldne izkopani grob. Seveda sta bili to izjemi. Normalno so sodbo tudi že prej ta dan predložili pristojnemu poveljstvu v potrdilo, odnosno v pomiloščenje. Ali v splošnem je bilo tako: kdor je bil aretiran, je bil tudi obtožen, in kdor je bil obtožen, je bil tudi obsojen. Kajti izključeno je bilo, da bi sodni izreki, podani od četnih oficirjev, komandiranih k sojenju, ne bili soglasni, zlasti, ker so avditorji v strahu, da jih ne pošljejo kot navadne komatante na fronto, storili vse, kar so mogli, da so pripravili »soditelje« do smrtnih obsodb, posebno ker je vse količkaj dvomljive razprave nadzoroval, odnosno jim tudi prisostvoval in kontroliral pri njih svoje »podanike« mož naravnost sadičnega razpoloženja, polkovnik-avditor Bubelik. Pretiti in groziti bolj ali manj prikrito ali dostikrat tudi naravnost oficirjem-soditeljem, avditorjem, in terorizirati žandarje, vojake in priče, je bila tej podli, krvi žejni kreaturi vsakdanja potreba. Celu izvedencem, katerih presoje mu niso ugajale, ni prizanašal. Meni je

Lekarna »Pri angelu«

Dr. G. PICCOLI

Ljubljana

Tyrševa (Dunajska) cesta 6

Nasproti nebofičnika

Telefon števil. 28-35

Najmoderneje urejena lekarna

- Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet -

Oddajajo se zdravila na recepte za vse bolniške blagajne -

Izdeluje malinovec najboljše kakovosti (na malo in na veliko)

- Vedno v zalogi: najfinejše sveže norveško ribje olje

Naročila točno po povzetju

Doto za Vašega otroka in prihranke za Vašo starost Vam pripravi **z življenjsko polico**

SLAVIJA

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA BANKA V LJUBLJANI

TELEFON 2176 in 2276

● Zavarujte tudi proti ognju, nezgodam, ropu i. t. d.

Kriza denarja na višku

Res je: morda ni bila potreba po produktivnem kapitalu, ki naj bi razgibal oslajeno gospodarstvo, nikdar večja kakor dandanes. Na pomoč od zunaj, na tuji kapital pa ne smemo računati.

Pomagati si moramo sami, tako da zbiramo in množimo domači kapital, kar storimo s pametnim varčevanjem. Pametno pa varčuje tisti, ki se odreče različnim zabavam in užitek, ki niso neobhodno potrebni. Na ta način si lahko vsak, zlasti pa še tisti, ki ima stalne dohodke, prihrani nekaj denarja, ki ga pa ne sme hraniti doma — bil bi to mrtev kapital — ampak ga mora izročiti zavodu, ki mu da zadostno jamstvo, da bo denar dobro naložen in da ga z obrestmi vred dobi nazaj, ko ga bo rabil.

In da omilite vse te razmere s svojim sodelovanjem, se obrnite na domač zavod, na zavod, ki je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji, ki ima nad 420.000.000 Din vlog in nad 11 milijonov dinarjev rezervnih zakladov, ki ima za pupilarne naložbe, sodno depozitni oddelek, ki za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, kjer so za pošiljanje denarja po pošti strankam na razpolago položnice, kjer za vse vloge jamči mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in vso davčno močjo! Tak zavod je

Telefon 2016 in 2616

Poštno ček. rač. 10.533

**Uradne ure za stranke
od 8. do 12.1/2 ure**

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ul. 3

ponovno na prav rovtarski način povedal svoje mnenje, ter mi tudi pretel z ovadbo in preiskavo ter me dvakrat tudi spravil v prav prekarno situacijo, osebno za oficirja slovanske narodnosti. Posebno v enem primeru, v katerem je poštenjak Bubelik, če možno, še bolj brutalni zverini, tedanjemu namestniku armadnega poveljstva, ki pa je imel pravico pomiloščevanja, polkovniku Landwehr-ju, naravnost obljubil, da bo dal neko totalno pijano muho, obtoženo vseh mogočih alkoholskih avantur — brezpogojno ustreliti. To sem pa s svojo podano presojo preprečil, tako da ni prišlo do soglasne sodbe in ni mogel Bubelik vztrajati pri svoji dani besedi. Divjal je sicer, a pomagalo ni nič ne hruljenje ne penasto rohnenje ne grožnje ne v nevarnost spravljena domovina. Sicer sem pa prisostvoval, kjer sem bil v prekosodnem postopanju že poklican kot izvedenec, skoro vedno samo za parado. In koliko važnosti so polagali odločujoči oficirji na izrek sodišč, če jim niso sodila pravilno v sistem, kaže najbolj tale primer: Po neki obsodbi je nesel pristojni avditor akt k že omenjenemu Landwehr-ju v podpis, ter po svoji dolžnosti ponižno pripomnil, da obsojenca sodni stol priporoča soglasno v pomiloščenje. Na to Landwehr osorno odvrne: »Mar sem vas kaj vprašal?« ter podpiše, ne da bi se le za senco informiral o zadevi, hladnokrvno smrtno obsodbo.

A vrnimo se sedaj s stranske poti na glavno cesto našega pripovedovanja, k vojaški eskorti, po številu kakih 80 mož, ki se je postavila pred šentpetersko vojašnico, kjer sta bila na levi v pritličju nastanjena vojnopoljska straža in arest. Iz tega nesrečnega kraja

Ako si želite urediti svojo knjižnico po lasnem okusu, se blagovolite obrniti na knjigoveznicu in galanterijsko delavnico

Matko Pogačnik

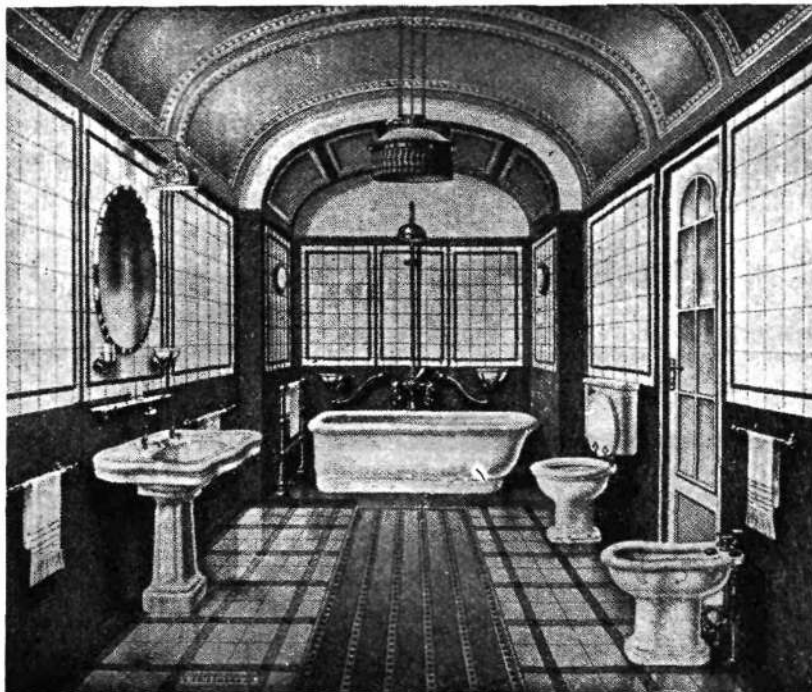
Ljubljana
Kongresni trg št. 12

Okvirenje slik po najnovejših vzorcih Vam oskrbimo najsolidneje in najceneje!

L. M. ECKER - SINOVA

**LJUBLJANA
SLOMŠKOVA UL. 4**

Stavbinska, galanterijska in ornamentalna kleparnica, pokrivanje streh z lepenko in lesnim cementom, naprave strelovodov. Oblastno dovoljeno podjetje za izvrševanje vodovodnih del in sanitarnih naprav

TELEFON INTER. 2933

**POŠTNO ČEKOVNI
RAČUN ŠTEV. 16.717**

Bata in

V enolični sremski ravnini, posejani s koruzo ali pšenico, iznenadi popotnika na progi Vinkovci—Subotica za ta kraj popolnoma tuja naselbina, ki se razprostira okoli železniške postaje Vukovar-Predgradje. Saj so bila tu še pred tremi leti prostrana, za nas, ki smo vajeni gora, neprivlačna polja in pašniki. Ogromne njive in še večji pašniki s čredami ovac se vrstijo ob železniški progi. Naenkrat pa zadenemo na naselje, zgrajeno v popolnoma drugačnem slogu, ki se med seboj razlikujejo bolj ali manj samo po številu prebivalcev.

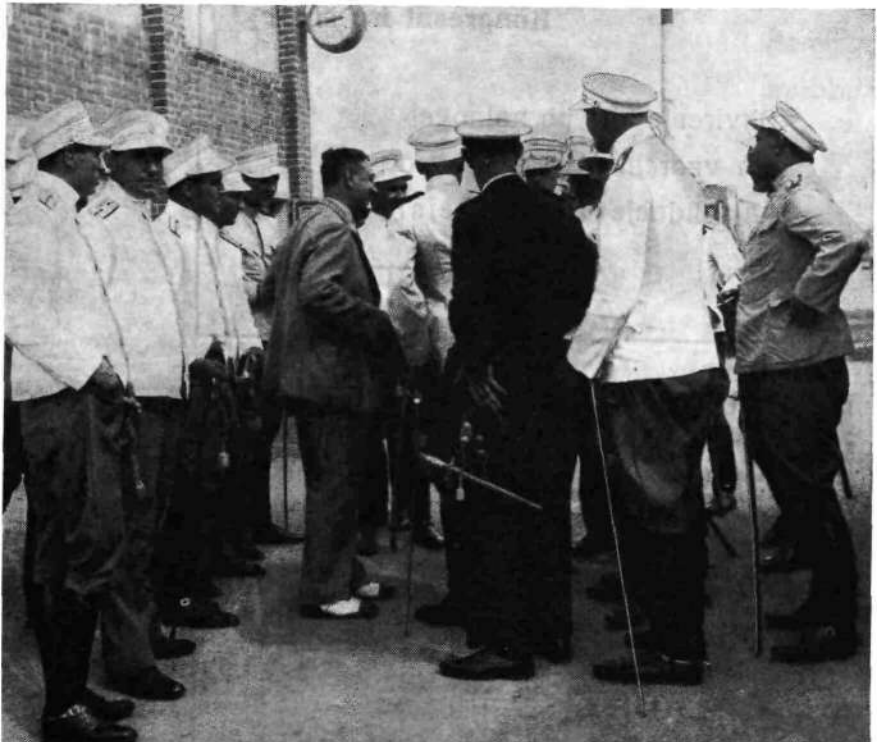
To je Borovo, prav za prav del Borova. Stara vas leži dobra 2 km ob Donavi navzgor, podobna vsem drugim vasem v Sremu. Neposredno v bližini postaje, kjer Donava izpremeni svojo severno-južno smer in krene proti vzhodu, je zraslo malo, lično mestece. Tu je na bivših pašnikih zgrajena tvornica gume in obutve »Bata«, največja te stroke v Jugoslaviji, v trikotu, ki ga tvorijo Donava ter progi Vinkovci-Subotica in Vinkovci-Vukovar-Šid. Na drugi strani proge pa so med vrtovi in nasadi lepe stanovanjske hišice — naselje za nameščence tvornice.

Zakaj je ravno ta kraj izbran za sedež ene največjih jugoslovanskih industrij?

Odločujočo vlogo pri izbiri mesta je igrala izredna lega glede na prometna sredstva. Na obali največje srednjeevropske plovne reke Donave, na glavni železniški progi samo nekaj kilometrov oddaljeno od železniškega križišča Vinkovcev, na direktni mednarodni zračni progi Dunaj—Beograd—Orient leži Borovo, pred tremi leti še neznatna vasica. Danes ni znana samo po vsej Jugoslaviji, ampak je zaznamovana kot obvezno letališče za mednarodni zračni

Okoli tvorniških zgradb so urejeni lepi angleški travniki. — Vodstvo polaga veliko važnost na estetsko lice notranjosti in zunanosti delovnih prostorov in tako vzgaja v sodelavcih smisel za lepoto njihovega izdelka

Direktor tvornic Bat'a - Borovo, g. Toma Maksimović razkazuje tvornico skupini naših častnikov

je vodila navadno samo ena pot: do vojaškega karéja pred kasarno in ž njim potem na Suhi bazar. V dopoldanskih urah se je vršila tista navidezna razprava pri vojnopoljskem sodišču, ki je imela končati vedno okrog poldneva, nakar so pri odprtih vratih in oknih med raznimi, precej smešnimi ceremonijami proglasili sodbo, kakor povedano, navadno smrtno obsodbo, za katere izvršitev so pa nastavili 3. popoldansko uro, ker se je morala po zakonu pri obsodbah po prekem sodu izvršiti kazen po preteku dveh ur. Pri razglasitvi bi moral sodelovati tudi trobec. Pa ker jih ni bilo, je šlo, dasi nekoliko manj smešno-resno, brez njih.

Prav tako bi moral eksekucijski karé voditi sodnik-avditor na konju, ž njim hoditi še zapisnikar i. t. d., kareju slediti zdravnik. A tak spreved so priredili iz meni neznanih vzrokov samo izpočetka. Ali avditorji niso imeli konj, ali so bili drugi vzroki merodajni; jaz samo vem, da od tedaj naprej nisem dobil nobenega poziva več pred sodišče, odnosno pred šentpetrsko vojašnico, ampak vse naravnost na morišče. En sam pot sem korakal, pa bi bil še tedaj skoraj prišel ob pete. Kajti korakati sem moral na keji detašmana, in sem bil tako izroččen na milost in nemilost vsej ob njim in za njim deroči poulični drhali, ki je

Borovo

promet. Ogromni kompleksi zemljišča, nekdanja last Srpske patrijaršije, omogočajo podjetju razširjanje tvornice in naselja.

Značilen je način stavbe tvorniških objektov. Vse zgradbe so zidane na enaki površini 80×20 m. Povsod železobetonski, kombiniran s steklom. Vsaka zgradba je razdeljena v tri ladje s trinajstimi polji. Presledki med stebrišči so izpolnjeni samo spodaj z opeko, vse ostalo je okno. Posebno krasen je pogled v zimskih večerih na razsvetljene objekte, ki iz daljave dajejo vtis, da vise v zraku. Na ta način ima vsak prostor v tvornici obilico svetlobe. Prostori za delavnice in pisarne so popolnoma enaki, ne dela se nikakva razlika. Isti higienični pogoji za duševnega kakor za ročnega delavca. Povsod, tudi v skladiščih, je uvedena centralna kurjava in vodovod.

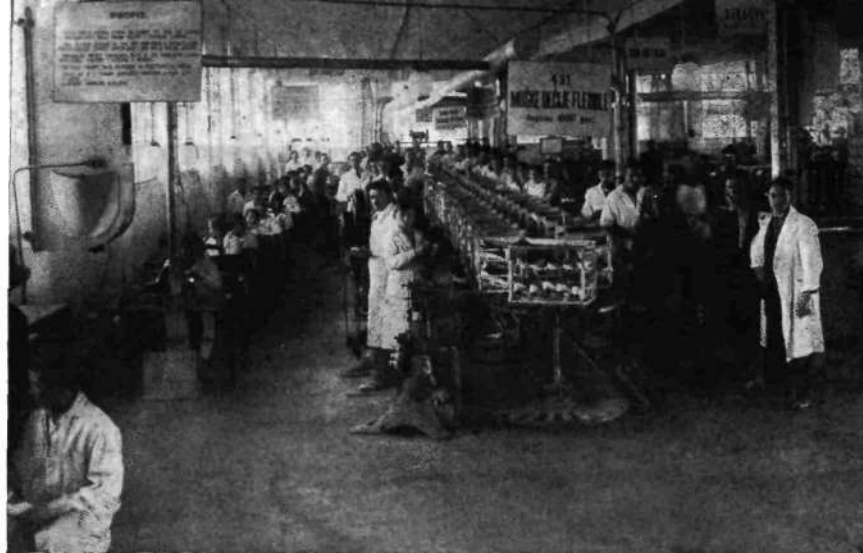
Ulice pred tvornico in med zgradbami so asfaltirane. Okoli vsake zgradbe so urejeni parki z angleško travo in mladimi drevesi. Čistota vlada povsod zunaj in znotraj prostorov. Kamor se ozre oko, vidi napise. Svarilne glade naprav, poučne in vzgojevalne. Na vsakem koraku se skuša nameščenca opozoriti na to, da s kar najmanjšim telesnim naporom, kar najbolj varno in kar najbolje izvrši svoje delo v korist sebi, podjetju in odjemalcu. Napisa »čas je zlato« ne vidite, pač pa »Dan ima 86.400 sekund« — »V hitrosti je sila« — »Drugih se ne bojimo, pač pa sebe« — »Kdo prej in kdo bolje« itd. Dominira pa vedno izrek, ki ga opaziš že na zidu okrog tvornice, »Naš odjemalec — naš gospodar«. —

Tako je vsa vzgoja sodelavcev v vseh oddelkih podjetja usmerjena k službi odjemalca, za Bato edino merodajnemu kritiku njegovega dela.

pritisnala brezobzirno naprej ter neusmiljeno stopala po mojih petah.

Dočim se torej v tem pogledu predpisov niso držali, so pa strogo gledali na to, da je dobil vsak obsojenec, in to proti svoji volji, duhovnika, ki ga je moral spremljati na morišče in vzdržati pri njem do njegove smrti.

Eksekucijski detašma je bil formiran v karé: polovica pred, polovica za delikventom in duhovnikom, oba pa so flankirali oni štirje, za eksekucijo že izbrani in določeni strelci, korakajoč ob njima na desni in levi z že nabitimi puškami, brez bodal, dočim so

Pogled v eno izmed delavnic Bat'ove tvornice v Borovu. V vsakem stroju je vdelan motor. Brez transmisij. — Veliko svetlobe in čistote je pogoj za uspešno delo

Vsak dan obiskujejo ekskurzije šolske mladine tvornice v Borovu. Privlačnost za deco so pri takih prilikah vedno Bat'ovi balončki

imeli vsi ostali vojaki nataknjene bajonete. Poveljeval je detašmanu vedno kak četni oficir, ponavadi kak višji poročnik. Ta je privedel tudi karé z obsojencem na Suhi bazar, kjer smo zbrani v sodišče: avditor, zapisnikarji, par oficirjev in zdravnik, pričakovali pred prestrežnikom (Kugelfang) na platišču, oddaljenim kakih 400 korakov od strelne barijere, od Dolenjske ceste k nam navkreber sopihajoči žalostni sprevod.

Kar pišem, pišem po spominu; kar sem imel zapiskov in slik, sem jih že pred več nego desetimi leti izposodil, ne da bi mi jih pozabljeni prijatelji vrnili.

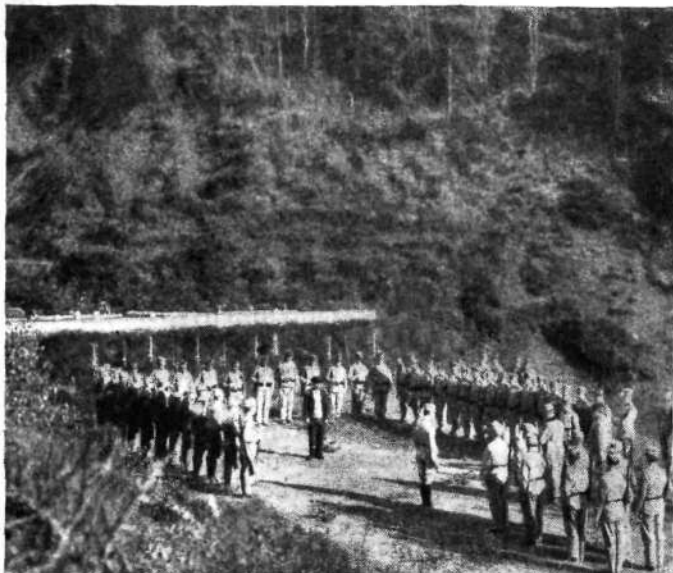
TISKARNA SLOVENIJA

Tiska poslovne in trgovske tiskovine, pisma, račune, kuverte, DRUŽBA Z O. Z. cenike in prospekte, plakate in letake ter vse druge tiskovine v eni ali več barvah. Časopisi, revije, knjige in brošure. Posebnost: vzbokli (reliefni) tisk za pisemski papir, vizitke itd. Založba in zaloga renomiranega Beležnega koledarja z domnevno vršensko napovedjo v posameznih mesecih

LJUBLJANA

WOLFOVA ULICA 1

Danes jih nimam nikjer več iskati. Naposled pojde tudi tako, edino z imeni mi gre navzkriž, kar je umevno, saj je odslej poteklo dobrih 18 let, torej doba, v kateri mogó pobledeti dokaj ostre slike, osobito pri človeku, ki ni bil več dovolj mlad in svež, ko jih je doživljal in ki se je vrh tega še postaral. Uvaževati je pa tudi, da je vojni vrvež deloval dan na dan s tako mogočnimi vtiski in to v toliki množini, da so drug drugega preslikavali, prekriževali in oslabljevali, in da sicer najglobočji, najkrutnejši, najmo-

Na Suhem bazarju: Čitanje smrtne obsodbe

gočnejši niso zapuščali tistih globokih brazd in vrisov, kakor bi jih bili zapustili sicer. Vojna, prvovrstna uničevalka vseh kulturnih dobrin, kruto realizirana negacija vseh v splošni veljavi stoječih etičnih človečnostnih načel in takšnega čustvovanja — je vrednost človeškega življenja ponižala na ničlo. Tako v oceni tujega in menda tudi lastnega življenja, nas je spremenila v neizbegljivo usodo vdana bitja. Iz te miselnosti in iz tega čustvovanja mi je tudi edino možno umeti in si razlagati, da so se ljudje udajali v neizbežni kizmet, pa bodisi, da jim je bilo giniti v bobnečem ognju med tulečim rjojenjem velikokalibrskih granat, grozovitimi raztreski min, zlokobnim peketanjem »mrtvaških ragelj«, med perfidnimi meglami strupenih plinov — ali ko so obupanim materam po vrsti ubili prvega, drugega, tretjega in tudi celo četrtega in petega sina — in prav tako tudi, ko so, pogledano s splošno človeškega stališča, drugi nesrečneži zopet iz večine za ničevost korakali na morišče, da nastavijo svoja čela in svoje prsi neusmiljenim svinčenkam in svoje vratove sramotnemu konopcu več ko dvomljive državnoobrambne vednosti. Komaj senco razmučenosti, težkih notranjih bojov, groze, razdvojenosti in slabotnosti, seveda tudi ne protesta nisi opazil na nobenem obsojencu. Najmanj vsi so umirali in umrli brez hrupa, vdani v neizprosno usodo, mirno ali vsaj dostojno, največ izmed njih pa naravnost, kakor junaki. Večina junaštev v fronti, priznanih in nepriznanih, temelji na situaciji, lahko jo podpira tudi mentaliteta, ideologija, značaj, temperament, vzgoja in še druge kvalitete — toda smrt je za bojevnika v zakopih vendarle samo možna in

Na drobno! - Na debelo!

Najceneje in najbolje kupite vse prvovrstne

vrvarske lasne izdelke

motvoz, žimo, volno,
afrik, nepremočljive
konjske plahte itd.

samo pri

**PRVI KRANJSKI VRVARNI
IN TRGOVINI S KONOPNINO**

IVAN N. ADAMIČ

LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA 31
TELEFON 2441

MARIBOR, VETRINJSKA ULICA 20
TELEFON 2454

CELJE, KRALJA PETRA CESTA 33

Vsa Slovenija

in velik del ostalih dežel kraljevine

Jugoslavije

se opozori na Vaše podjetje,
ako

stalno oglašuje v

najstarejšem jutrnjiku

»SLOVENCU«

V 62 letih obstoja se je naš dnevnik razširil
med vse plasti naroda ter postal vodilno
glasilo njegovo.

»Slovenčeva« dnevna naklada se je
dvignila do 20.000 izvodov, ob nedeljah
ga pa čita mnogo nad 30.000 slovenskih
rodbin.

Mesečna naročnina Din 25.-. Naročila
sprejema in daje vsa zaželena pojasnila

Uprava »Slovenca«
Ljubljana
Telefon 29-92

bodisi za devetindevetdeset - odstotno verjetna; tako gotova in neizbežna kakor pri justifikaciji pa ni. Moje domneve so bile napačne: slabičev, omahujočih in milosti prosečih, rotečih kogarkoli za rešitev, ni bilo med njimi.

Kot psihiater sem imel priliko v dolgih letih svojega poslovanja videti veliko število grozavostnih psihoz, skoro vedno na temelju težkih depresij te ali one provenience, ko so se bolniki, na neznanski grozi trpeči, smatrali obsojene na smrt, in so obupani jadikovali pri jutrnjih vizitah, češ, da so ljudje celo noč pod okni zanje gradili usmrtilne odre, znašali grmade, postavljali vislice.

(Dalje prihodnjič)

K STOLETNICI ROJSTVA JOSIPA STRITARJA

ki jo bomo praznovali prihodnje leto, prinašamo posnetek uspelega pesnikovega portreta, delo našega v Pragi živečega kiparja Alojzija Gangla. S tem opozarjamo naša kulturna društva in vso javnost na to umetnino in na bližajoči se jubilej »centralne postave slovenske literature«.

Ali se bomo hvaležni Slovenci oddolžili Stritarju recimo v Tivoliju, in tako začeli z njim vrsto spomenikov v bodočem »literarnem gaju«?

A. Gangl: Josip Stritar

KRONIKA

SLOVENSКИH MEST

LETNIK II / ŠTEVILKA 2
V LJUBLJANI, JUNIJA 1935

SPOMINI NA SUHI BAJAR L. 1915/16.

IVAN ROBIDA

(Konec.)

Prisluškovali so na vsak šum in vsak korak, tarnajoč, da pride straža ali krvniki ta trenotek ponje, da jih odpeljejo na morišče, ko so se metali pred me, pred usmiljenkami na kolena, nas prosili milosti in rešitve, se oklepali postelj, da bi jih namišljeni biriči ne odvedli — i. t. d. — naravnost strašne slike. Med drugimi bolniki je došel na živčni oddelek tudi stotnik-avditor, ki je bil, kakor je sam dejal, na koncu svojih sil. Vršil je svojo težko službo pod najhujšim vojaškim pritiskom v južni Ogrski, kjer je prisostvoval dnevno tudi trem in več eksekucijam. Ker so te bile javne — (javnost tudi pri ljubljanskih ni bila izključena, samo morišče je bilo na terenu, civilnemu prebivalstvu nepristopnem, vendar pri zadnjih eksekucijah ni nedostajalo časih po 100 in več gledalcev, ki so po Golovških gričih udrli proti morišču) — se je nabralo časih ogromno število sorodnikov, prijateljev in znancev iz okolice, ki so prodrli vojaški kordon, in so se prišli poslavljat od obsojencev, ki so se, osebno ženske, zaklinjali, da so nedolžni, se jokali, kričali, obupno vili roke, se valjali po tleh, in se vedli mnogokrat kakor brezumni — kar je popolnoma uničilo živce temu, kolikor sem mogel spoznati, samo na sebi prav dobrosrčnemu in usmiljenemu sodniku. »Jaz tega nisem mogel več prenašati; gledal sem te nesrečnike v sanjah, in videl sem jih nešteto krat, čim sem bil sam, tudi po dnevi pred seboj. Grozne slike, grozni spomini, ki se mi jih ni mogoče iznebiti!« je tožil.

Do takih tragičnih prizorov pri nas torej ni prišlo, pač že iz tega vzroka ne, ker ni usmrtitvam, ki so se, kakor že rečeno, posebno v začetku leta 1915. vršile skoraj da brez korone, prisostvovalo niti ne sorodništvo niti ne kak krog prijateljev in znancev. Morda so mislili vsi, da jim je to zabranjeno, ali so se pa celo namenoma izognili strahotnim situacijam pri poslovitvi pred fizilacijo. Skratka, ni jih bilo, in vsak naših obsojencev je umiral samotno, pozabljen in zapuščen od vsega sveta, in to seveda tudi tam, kjer bi tega ne bilo treba. Sicer pa ne dosega število Slovencev med umorjenci niti ne polovice; ostali, katerih smrti sem jaz prisostvoval, so bili 1 Hrvat, 1 Madžar, 1 Rumun, 1 Nемеc in par ciganov.

Sicer je vojna — vojna, in ni je države, ki bi puščala nekaznovano dezertacijo ali celo špijonažo. Tudi za rop in umor razumem strogost zakona. Kaj drugega pa so tisti »zločini zoper državo«, radi katerega je bil obsojen in ustreljen že imenovani Butala. Ko sem čul obtožnico, sem se skoro za glavo prijel, kaj vse se lahko smatra za takšen »zločin zoper državo«. Butala je bil oblastim znan, delomržen, mnogokrat kaznovan vagant, ki je bil tudi dvakrat interniran v prisilni delavnici. Možakar se je nekoliko opil, in ponoči ob enajstih srečal žandarje tam nekje blizu Dobrove. Kot natreskan študent, ki ne more pustiti v miru policaja, je tudi Butala, ko je srečal na svojem nočnem potovanju žandarmerijsko patrolo, orožnike nahrulil z besedami: »Eviva Italia, porchi Tedeschi!« — kar je zadostovalo za obsodbo. Pri čitanju sodbe se je prezirljivo smejal, bržčas se mu je preneumno zdelo, da morejo človeka radi take neumnosti obsoditi na smrt. Dasi postopač, je bil v dobro, skoraj popolnoma črno obleko oblečen. Tudi si je dal za zadnji svoj denar, kakor mi je pravil jetničar, kupiti črno ovratnico in črne rokavice, češ, da

KREDITNI ZAVOD ZA TRGOVINO IN INDUSTRIJO LJUBLJANA, PREŠERNOVA ULICA ŠTEV. 50 (v lastnem posloplju)

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompi in inkasomenic ter nakazila v tu- in inozemstvo, safedepoziti itd.

Brzjavni naslov: Kredit Ljubljana

Telefon 3781, 3782, 3783, 3784, 3785

Peterson International Banking Code

Ako si želite urediti svojo knjižnico po lastnem okusu, se blagovolite obrniti na knjigovoznico in galanterijsko delavnico

Matko Pogacnik

Ljubljana
Kongresni trg št. 12

Okvirenje slik po najnovejših vzorcih Vam oskrbimo najsolidneje in najceneje!

ŠPEDIICIJA **TURK** LJUBLJANA

p r e v z e m a

OCARINJENJE

vseh uvoznih in izvoznih pošilk, in to hitro, skrbno in po najnižji tarifi. Revizija po njej deklariranega blaga in vse informacije brezplačno.

Telefon interurban 24-59 — Vilharjeva cesta 33
(nasproti nove carinarnice)

PREVAŽANJE

vsakovrstnega blaga, bodisi kuriva, strojev, selitve itd. v Ljubljani in izven Ljubljane z vozovi na konjsko vprego kakor tudi s tremi najmodernejšimi avtomobili.

Telefon interurban 21-57 — Masarykova cesta 9
(nasproti tovrstnega kolodvora)

se spodobi, da gre človek tako slovesno opravljen za lastnim pogrebom. Ko so ga pripeljali v karé, je bil precej bled, a miren. Duhovnika je odklonil in ni maral tudi po poti govoriti ž njim. Ko so ga postavili na morišču pred prestrežnik, je poskušal kurat še enkrat pri njem svojo srečo. A tedaj ga je Butala precej ozlovoljen zavrnil (bil sem od njega oddaljen samo par korakov): »Dajte mi že enkrat mir in glejmo, da se ta reč že enkrat konča!«, nakar si je dal mirno zavezati oči, pokleknil na vzvišek ob jarku, ki se je vlekel pred prestrežkom, in čakal na smrt. Bil je takoj mrtev. Sila strelcev je bila tako močna, da mu je zaglavnico odneslo nekaj metrov nazaj proti nasipu.

Strelci v Ljubljani niso bili komandirani, javili so se vsi radevolje sami. Pazilo se je samo toliko, da so bili mirni in hladnokrvni ljudje in dobri strelci. Novinca ni bilo med njimi, bili so prvi bojovníki, ki so že bili v Galiciji ali na jugu v ognju in so se iz katerihkoli vzrokov vrnili v prvih mesecih zopet v Ljubljano. S tem, da so se javili k svojemu viteškemu poslu, so si morda prihranili prezgodnjo vrnitev na bojno polje. Ni pa treba misliti, da so bile to kake posebne izjeme. Znano mi je, da so se pri neki četi javile tri četrtine za ta vzvišeni poklic.

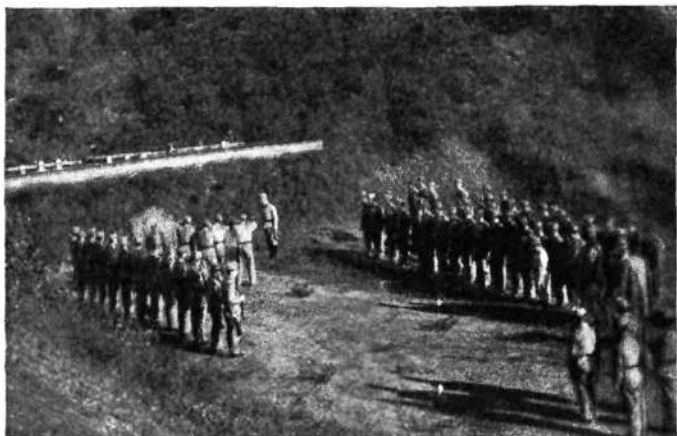
Radi boljšega razumevanja situacije na morišču, naj opišem še ondotno porazdelitev obojca: delinkventa, sodnih funkcionarjev, strelcev in detašmana. Slednji je prikorakal, kakor je pač pripuščala ozka pot in teren, na čelu mu eksekucijski častnik, v sredi obsojenec z duhovnikom. Na približno štirikotnem platišču, ki je bilo na tri strani odprto, na četrto ga je pa zapiral prestrežnik, se je karé pred nasipom odprl, predenj pa sta stopila obsojenec in kurat. Zada, na desno in levo so prostor flankirali vojaki. Štirje strelci s puškami, nabitimi že doma, so stali nekoliko ob strani pred obsojencem. Kakih 10 korakov pred njim se je postavil avditor, častniki, njim ob strani, med njimi in delinkventom zdravnik. (Vsi ti so spreved pričakali, kot sem že povedal, na eksekucijskem prostoru, kjer so ždeli tudi že eksekucijski pomočnik in dva vojaka-grobokopa.) Zapisnikar je potem, ko je bila formacija v redu, podal sodbo avditorju, ki jo je še enkrat prečital in obsojenca vprašal: »Ali ste razumeli?«, nakar ga je izročil četnemu častniku, da ga ustrelje. Med tem je omenjeni pomočnik delinkventu zvezal z virtuožno naglico roki na hrbtu, mu zavezal s črno rutico oči in mu velel, naj poklekne. Na častnikov migljaj so odbrani strelci napravili potrebnih par korakov proti delinkventu tako, da so mu puškine cevi približali na komaj meter razdalje. Dva sta merila po dogovoru na čelo, dva na srce. Ko je dvignil častnik sabljo, so namerili, nakar je zamahnil častnik z orožjem navzdol in velel: »Feuer!« K ustreljencu je sedaj pristopil zdravnik, ki ga je imel pregledati, ugotoviti smrt, ali pa sporočiti, da smrt še ni nastopila. Če je bil obsojenec mrtev, je javil to avditorju, nakar je javil oficir izvršbo sodbe, in komandiral svoji četi »k molitvi«.

Dejal sem, da je bilo javiti smrt, ko je nastopila — in človek bi mislil, da se je to po štirih, istočasno iz take bližine oddanih streljih vedno zgodilo. Toda ni bilo vedno tako. Uprav cigani, vsi ustreljeni radi ponovnih, 3 ali celo 4 kratnih dezertacij, ki so jo po vrhu še dičile kake tatvinice, so imeli kaj žilavo življenje. Eden izmed njih je izdihnil stoprv po posebnem, tako imenovanem »milostnem« strelu. Drugi ci-

ganček, majhno, blede, zanemarjeno, kakih 22 let staro človeče, je umrl stoprv po 11., reci in piši enajstem strelu. Regleman namreč predpisuje, da je oddati na obsojenca, če bi normalnih četvero strel ne zadoščalo, še posamezne strele do končnega efekta. Ko se je revček zadet po prvi salvi onesveščen prekopicnil vznak in vstran, sta bila prsna strela prenizka, levi pa pomaknjen celo na desno tako, da sta bila ranjena namesto srca, jetra in želodec. Tako je tudi en strel v glavo zgrešil svoj cilj. To sem povedal poveljujočemu častniku, ki je odredil še en strel v glavo umirajočega obsojenca. Tudi ta strel je bil brez uspeha. Ranjenec je dihal naprej. Nato je odredil oficir še en strel v srce. Smrt še ni nastopila. Med tem je nervozno postalo vse, tako oficir kakor strelci in funkcionarji. Zato sem predlagal častniku, naj vendar veli oddati novo salvo na obsojenca, da bo že enkrat konec temu nečuvnemu mučnemu prizoru. A častnik se je branil, češ, da to ne gre, ker je proti jasni določbi eksekucijskega pravilnika in je ukazal ponovno še en strel — zopet brez zaželenega uspeha. Sedaj sem šel intervenirat k avditorju tako, da je naposled pod prigovorom nas vseh radi mučnega incidenta že ves zbegani komandant ukazal drugo salvo oddati na ležečega delinkventa, ki je vendar enkrat končala revno njegovo življenje.

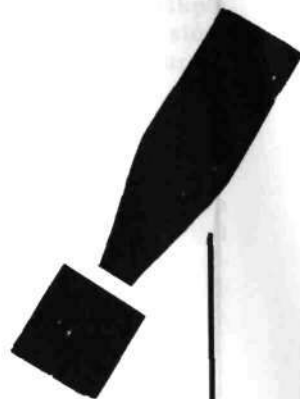
Cigani so vsi umirali brez odpora, navidezno vdani v svojo usodo, povsem apatično. Zdi se mi, da so bili bolj ali manj opojeni, dasi je bilo to strogo prepovedano. Pa prav v tem oziru so se pristojni funkcionarji, od straže in profosov do avditorjev izkazali dokaj prizanesljive, in so zatisnili po eno, časih pa menda tudi oboje oči.

Nekaj takega se je primerilo pri justifikaciji nekoga postopača — (ime sem pozabil) — recimo mu Jaka, zdi se mi namreč, da so ga tako klicali), — ki so ga radi ponovnih dezertacij obsodili na smrt. Bil je tam nekje iz kamniškega okraja in živel bi morda še danes, če ne bi v svoji pijanosti prilezel v Ljubljano, kjer ga je ob mitnici na Dunajski cesti pred Bavarskim dvorom ustavil policaj, ki je v njem spoznal starega znanca, kateremu je bila vrh vsega še Ljubljana prepovedana. Ali naš Jaka se je v svoji pijanosti postavil stražniku po robu, češ, kdo bo njemu branil vrniti se v mesto, ko je vendar črnovojniki. Komaj je to policaj čul, ga je aretiral, na kar je vse ostalo poteklo, kakor je poteči moralo.

Izvršitev sodbe

Trgovcu in obrtniku zadosten kredit

Tema dvema je danes kredit potreben bolj kakor kdaj prej

S sklepom občinskega sveta ljubljanskega z dne 17. novembra leta 1908. ustanovljeni zavod ima namen podpirati z dovoljevanjem kreditov potrebne in kredita vredne osebe in tvrdke, zlasti pa tiste, ki se pečajo s trgovino in obrtjo

Lastna denarna sredstva so znašala 31. decembra l. 1932.

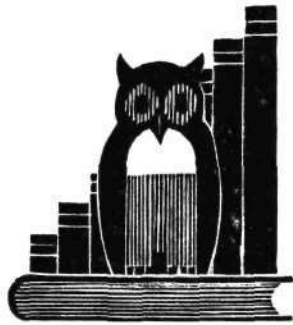
Din 2,801.332·84

varnostni zaklad Din 1,406.628·60

rezervni zaklad Din 995.976·18

Za vso Jugoslavijo:

**Kreditno društvo
Mestne hranilnice
ljubljske
v Ljubljani**

KNJIGOVEZNICA

JUGOSLOVANSKE
TISKARNE

Z. Z. O. Z.

LJUBLJANA
KOPITARJEVA
ULICA ŠT. 6/II

*Črtalnica in tvornica poslovnih knjig.
Priporoča svojo veliko zalogo mno-
govrstnih salda-konti, štrac, žurnalov,
itd. lastnega izdelka. Vstopnice za
razne prireditve. Blagajniške bloke*

Mož se je žganja ali pred odhodom, ali med potjo na strelišče, — (tudi to se je dogajalo) — pošteno nasrkal. Med potjo je bil baje dobre volje, kadil je iz pipe, in je malo pred vhomom na strelišče srečal dekle, kateremu je iz karéja pomahal z roko in ji smeje se dejal: »Hej, Mica, zdaj gremo pa dol!« Pri dohodu na morišče pa je bil že toliko pijan, in je bedasto se režeč kakor v zadregi se muzaje, škilil topo in medlo krog sebe. Dvomim, da je tedaj sploh kaj vedel, v kakšni situaciji da je.

Postavljen pred avditorja, se je že večkrat zazibal, in enkrat skoroda opotekel v stran. Ko ga po prečitani sodbi vpraša avditor: »Ali ste razumeli?«, se na zastavljeno vprašanje v tej običajni »grobnji tišini« gromko in rezko odreže, — a ne z zgornjim, ampak z zadničnim sapnikom tako, da se navzlic tragičnim momentom ni mogel vzdržati muzanja menda nihče, kar jih je prisostvovalo prizoru.

Kolebajočega in omahujočega obsojenca je naposled pomočnik pripravil do pokleka, kjer se je seveda z zvezanima rokama in zavezanimi očmi tako gugal na desno in levo, naprej in nazaj, da sem se bal, da zgubi vsak trenotek ravnovesje. Bal sem se pa tudi, da ga bodo še vedno gugajočega se slabo zadeli ali celo samo obstrelili. Toda naš Jaka je imel srečo. Ko so zagrmeli strelji, je bilo zanj v trenutku konec vojne, vojaških šikan in tudi vrnitvene prepovedi v mesto.

Par drugih obsojencev mi je bilo sicer sumljivih, da so bili nekoliko opiti, ali da bi se moglo govoriti o kaki pijanosti, ne velja. Ljudem, stoječim pod pezo težkih afektivnih naponov že treba dokaj večjih alkoholskih doz, da ž njimi dosežeš isti efekt ko sicer. Tudi vemo, da prav tako težki prevzemi kakor strah,

groza, celo jeza lahko pretresejo alkoholizirane ljudi do takojšnje, dasi ne vedno trajne iztreznitve.

Ker so se mi izgubili zapiski, ne vem več imen, in tudi ne morem navesti justifikacij v kronološkem redu, dasi mi posamezni obsojenci tudi še danes stoje dokaj živo pred očmi. Zato jih navajam po tisti karakteristiki, s katero sem jih deponiral v spominu.

Ni malo bojazni ali obupanosti ni kazal eden izmed teh, ki je bil po poklicu rudar, in je ponovno dezertiral. Ker je slovensko govoril, sklepam iz tega, da je bil Slovenec. Tudi ta je odklonil duhovnika, ki je pa še na morišču skušal izpreobrniti obsojenca. Dejal mu je: »Človek, ali se ne bojiš sodbe ne pekla, pomisli vendar!« A rudar mu odvrne: »Ničesar se ne bojim, in kot socialni demokrat tudi ne verujem na kak pekel. Če pa je kak pekel, ne bom sam, dosti nas bo sodrugov zbranih!« Umrl je kot »neizprosena, mož jeklen«.

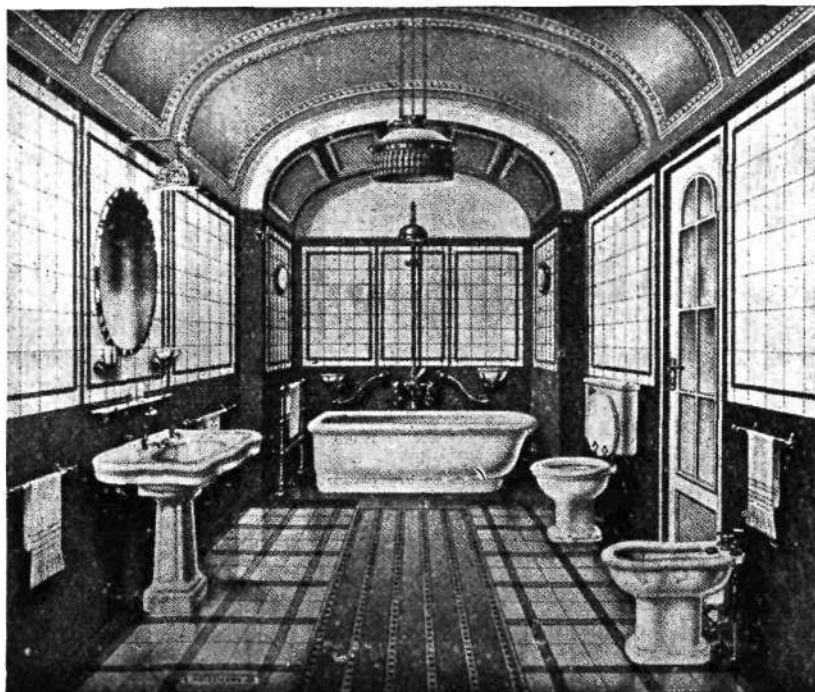
Jako izmučen je bil pa videti starejši mož, po rodu Hrvat, ki je ustrelil svojega tovariša na patruli. Oba sta bila infanterista, a dodeljena žandarmeriji za asistenco. Ko sta odšla v službo, sta se napila, potem pa se po poti pričela prepirati. Če bi ne imela pušk, bi šla morda samo s pestmi drug nad drugega, tako pa sta se prerekala in naposled pričela groziti drug drugemu. Navsezadnje ju je vrag pripravil do tega, — (vsaj obsojenec se je tako zagovarjal) — da sta v tistem času namerila drug na drugega. »Jaz sem bil za trenotek hitrejši, sicer bi bil pa on mene pogodil, — in bi danes tukaj stal, kjer jaz stojim«. Pomagalo pa mu ni nič, — obsodili so ga in ustrelili.

Nadaljnji delinkvent je bil neki, tudi starejši, radi ropa obsojeni Rumun. Rop se mu ni izplačal, ugrabil

L. M. ECKER - SINOVA

LJUBLJANA
SLOMŠKOVA UL. 4

Stavbinska, galanterijska in ornamentalska kleparnica, pokrivanje streh z lepenko in lesnim cementom, naprave strelovodov. Oblastno dovoljeno podjetje za izvrševanje vodovodnih del in sanitarnih naprav

TELEFON INTER. 2933

POŠTNO ČEKOVNI
RAČUN ŠTEV. 16.717

1. Macchiotti

Ljubljana
Sv. Petra cesta 30

Trgovina z usnjem
domačega in ino-
zemskega izdelka
iz najboljših pri-
znanih tovarn v raz-
ličnih kakovostih.
Prodaja na veliko
in malo čevljar-
ske potrebščine in
gornje dele čevljev

je baje nekaj nad 40 kron, in drago ga je plačal. Bil je menda grški unijat, kajti spremljal ga je starejši, z močno brado obraščen kurat, ki je bil več tudi rumunščine, v kateri je z obsojencem govoril. Ta kurat je bil videti jako miren in častitljiv gospod, ki prav gotovo ni prvič spremljal obsojencev na njihovi zadnji poti. Še nekaj naj povem, kar mi je izredno ugajalo. Od trenutka, ko poklekne obsojenec, mu zavežejo oči, in napravijo strelci tistih par korakov proti njemu, in namerijo puške nanj, pa do ognja, — nastane za gledalce, kaj pa stoprv za obsojenca! do neznosnosti mučna, z ničemer izpolnjena tišina. Samo obsojencu bije srce, da ga je časih čuti na razdaljo par korakov, on sam pa napeto prisluškuje na najmanjši šum, ko strelci odpahnejo zaklopke, in dvignejo puške, in čaka trenutka, — zdaj, — zdaj — ko bo vsega konec. To vse pa je ta kurat onemogočil, kajti obrnil se je že med zavezovanjem oči k delinkventu, pogledal po nas in moštvu, ter velel: »Molimo! Pater noster!« Molilo, je glasno vse in tako premostilo to sicer tako strašno zev, ki so jo potem v kratkem končali rezki poki pušk, katerih ustreljenec bržčas že ni več slišal.

Predzgodovina Kromarjeve in Brencetove obsodbe je znana, zato je tukaj ne bom ponavljal. Kromarja so obsodili radi famoznega »zločina proti državi«, Brenceta radi razžaljenja cesarja.

Kromar, se mi je zdelo, da duševno silno trpi. Bil je blede, a ni se tresel, in ni črhnil ne besede. Mirno se je dal odvesti na svoj prostor, in umrl kot mož. Zakaj — to mu je bilo bržčas prav tako nejasno ko meni.

Brence je težko prisopihal po stezi, vodeči na platišče, obraz je bil pordel, po čelu mu je lil pot, kate-rega si je brisal z veliko ruto. Videti je bil jako razmučen in potrta. Ko so mu zavezali oči, je dejal: »Moj bog, ustreljen bom«. In ko so se mu že približali strelci, je zaječal: »Ustreljen bom! Gospod kurat, ali mi ne morete nič pomagati?« Odgovorile so puške.

Oba sta bila takoj mrtva.

Zadnji, čigar usmrtni sem prisostvoval, je bil znani ljubljanski trgovec Petrič. Petriča ni sodilo preko, ampak redno vojaško sodišče. Proti njemu, kakor proti drugemu ljubljanskemu trgovcu Rasbergerju je vodil proces major-avditor Roth. Petrič, in lani umrli Rasberger sta bila obtožena špijonaže. Petriča so obsodili na smrt, Rasbergerja na 15 letno ječo.

V tistih dneh, še preden je bila izdana sodba, se je o obeh obtožencih vse mogoče sušljalo. Pravili so, da sta oba obsojena na vešala, potem, da je Rasberger pomiloščen, da za Petriča intervenira eden najuplívnejših politikov in visok cerkveni dostojanstvenik in podobno. Tako je prišel večer, ko mi je ordonanca dostavila ob 10. uri ponoči poziv k eksekuciji za drugi dan. Toda na tem pozivu ni bilo, ko sicer na vsakem, navedeno ime obsojenca; tudi to je vzbudilo mojo pozornost, da ni bila ura usmrčenja, kakor druge poti vedno nastavljena na 3. uro popoldne, ampak na deveto zjutraj. Jaz sem si takoj skombiniral, da gre najbrže za Petriča, in da hoče vojaška oblast kolikor le mogoče prikriti justifikacijo. V tem domnevanju me je potrdilo zamolčano ime, pozna dostavitev poziva, češ, da tudi po zdravniku ne bodo mogli širši krogi izvedeti, za koga gre, občinstvo pa naj vrh vsega nenavadna ura zbeha. Če sem prav sumil, ne vem,

resnica pa je, da sem prav sklepal, in da so drugi dan na strelišče pripeljali nesrečnega Petriča.

Bil je hladen jesenski dan, in zadnji krajec je visoko stal na nebu. Navzlic vsemu prikriivanju pa se je na poti nad platiščem zbralo dokaj civilnega občinstva, ki je prisostvovalo eksekuciji. Petrič je prišel visoko vzravan, popolnoma miren, in je hladnokrvno obstal in stal osamljen. Slek si je še svoj površnik, se odkril, položil svoj klobuk nanj, ter poslušal obsodbo, ki mu jo je seveda jako skrajšano, še enkrat čital avditor. Meril je ravnodušno svojo okolico, ljudi na cesti na desni nad seboj, in samo sem pa tja mu je komaj vidno zadrhtavala ena stran lica. Niti sence kake slabotnosti ni bilo opaziti na njem. (»Eine ungläubliche Haltung, tadello«, mi je zašepetal poleg mene stoječi oficir na uho.) Ko so počile puške, je bil takoj mrtev.

Petrič je bil obsojen na vešala, toda ker niso imeli krvnika pri rokah, in se jim je menda zdelo potrebno, da čim prej spravijo zadevo v red, so ga pomilostili na smrt z ustrelitvijo. V koliko pa sta Petrič in Rasberger kriva očitanege jima zločina, o tem si še danes nisem na jasnem. V akte nisem imel vpogleda, pozneje jih pa ni bilo najti, dasi so se posamezni interesenti jako trudili, da bi jih dobili v roke.

Tedanji resnični vodja policije, policijski svetnik dr. Skubl, — mi je pripovedoval:

»Švica kaznuje vsako špijonažo, tudi, če ni naperjena proti njej, a prav milo; navadno samo s par mesečnim zaporom. Pred nedavnim časom pa se je odigral ondi velik špijonažni proces, h kateremu je poslala tudi Avstrija svoje agente, da po njih poizve,

PRVI IN NAJBOLJ RENOMIRANI
SPECIALNI ARTISTIČNI ATELJE ZA
ČRKOSLIKARSTVO

**FRANC
BRICELJ**

LJUBLJANA
ŠELENBURGOVA
ULICA ŠTEV. 6

TELEFON 38-58

Specialist v izvrševanju
steklenih napisnih firm, slikanje
grbov po predpisih. — Izvršitev
točna, okusna in precizna,
v najmodernejšem slogu

TELEFON ŠT. 27-55

TISKARNA SLOVENIJA

Tiska poslovne in trgovske tiskovine, pisma, račune, kuverte, DRUŽBA Z O. Z.
cenike in prospekte, plakate in letake ter vse druge
tiskovine v eni ali več barvah. Časopisi, revije, knjige in
brošure. Posebnost: vzbokli (reliefni) tisk za pisemski papir,
vizitke itd. Založba in zaloga renomiranega Beležnega koledar-
ja z domnevno vremensko napovedjo v posameznih mesecih

LJUBLJANA

WOLFOVA ULICA 1

Ustanovljeno 1852

Ljubljana, Poljanska cesta števil. 8

Teodor Korn
(preje Henrik Korn)

Krovec, stavbni, galanterijski
in okrasni klepar, instalater
vodovodov in centralne kur-
jave, naprave strelovodov,
kopališke in klosetne naprave

če niso v ta proces zapleteni tudi kakšni v Avstriji živeči ogleduhi. Kar ni odkrila razprava sama, je storil denar, in tako so prišli avstrijski detektivi poleg drugih informacij tudi do imenika vseh, v švicarsko afero zapletenih oseb. Med njimi sta bila navedena imenoma tudi Petrič in Rasberger, a brez oznake od kod sta, in kje prebivata. Toda ime »Petrič« je velelo, da bo treba policiji iskati v Sloveniji, in tako so oba osumljenca hitro iztaknili v Ljubljani.«

Z njegovo povestjo pa stoji v diametralnem nasprotju zatrjevanje Rasbergerjevo o krivdi in kazni. Z Rasbergerjem, ki je bil izučen urar in mehanik za fina dela, sem tako pred vojno kakor po vojni mnogo občeval in zahajal v njegovo delavnico, kjer mi je v moji prisotnosti izdeloval razne potrebščine za aparaturo astronomskih teleskopov, katerih zrcala sem si sam brusil in zglajal. Prilike torej in časa dovolj, da se med delom ž njim pogovorim, kar je šlo tem lažje, ker je bil Rasberger dokaj inteligenten človek in dober pripovedovalec, ki je umel svoje besedovanje prav dobro zabeliti s kaj zabavnimi dovtipi ali s kruto porogljivimi sentencami. Rad je pripovedoval o svoji detenciji v Terezinski ječi, kjer se je spoznal in imel priliko govoriti in občevati z našim Prinčipom, ki je kot dosmrtni arestant ondi preživel svoje bedne dni. Pravil je, kako so težko tuberkuloznega jetnika sistematično mučili do smrti. Njegov zdravnik da mu je po splošnem mnenju brez vse potrebe dan na dan neusmiljeno sondiral kariozno fistulo na komolcu, — ljudomili avstrijski osvetitelji pa so odredili, da je

moral usihajoči obsojenec dan na dan v svoji celici pod izmivati in drgniti tako, da iz vlage sploh nikdar prišel ni i. t. d.

V Terezini je Rasberger prišel na podlagi že omejnene obsodbe. Ob razsulu Avstrije so se pa, zlasti na Češkem odprla vrata ječ vsem političnim jetnikom, in tako se je Rasberger kmalu po razsulu vrnil v Slovenijo.

S Petričevo smrtjo je končano to žalostno poglavje o vojaških justifikacijah na Suhem bazarju. Vsekakor je vse, kar sem napisal, izpovedano po moji najboljši vesti in vednosti. Svoje informacije sem v nekaterih primerih dobival, ko sem prisostvoval kot vabljeni ali navadno nezaslišani izvedenec sodnim razpravam samim, marsikaj od avditorjev, zapisnikarjev, častnikov-sodnikov in celo od grobarjev in drugega moštva. Žalostni ti primeri kot taki, me osebno niso zanimali, sicer bi lahko danes podal dosti točnejše in podrobnejše podatke o ustreljencih, njihovih zagreških in drugih podrobnostih, kakor sem mogel to storiti. Mene je zanimala psihološka in psihopatološka stran smrtne groze, in pri poznejših eksekucijah tudi afektivnost korone, funkcionarjev, moštva in gledalcev. Dobil sem večkrat vtis, da so razni ljudje, posebno taki, ki so prisostvovali prvim usmrtitvam, zunanje bolj razburjeni kot obsojenec sam. Nekateri so bili smrtno blede, prepadeni, od slabosti znojni, tudi omedlelo jih je nekaj. Sočutja, sotrpjenja, po mimiki sodeč, pa sem na obrazih vendar le malo opazil. A videl sem tudi pritažene solze. Več pa je bilo napete

Indus

TOVARNA USNJA IN USNJENIH IZDELKOV, DRUŽBA Z O.Z.

V LJUBLJANI — SV. PETRA CESTA ŠTEV. 72

TELEFON INTERURBAN ŠTEV. 25-28 — NASLOV ZA BRZOJAVKE: „INDUS“

Tovarna čevljev, usnjarna,
tovarna jermen in torbar-
skih izdelkov

Izdeluje v najboljši
kvaliteti:

Telečji in goveji boks

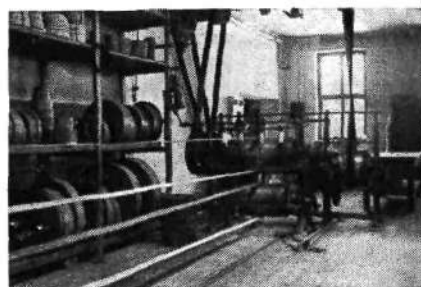
Blank usnje

Gornje masno usnje

Krom usnje

Galunsko usnje

Svinjsko usnje

Jermena iz vegetabilno, krom in specialno strojenega usnja za industrije in poljedelske stroje, specialne jermenske izdelke za tekstilne tovarne, šivalna in vezalna jermenca, jermenca za smuči itd. Usnjene kovčege, neceserje, dokolenice, damske torbice, šolske torbice, aktovke, denarnice vseh vrst, sportne pasove, otroške in nogometne žoge ter vse v to stroko spadajoče predmete

pozornosti ali tudi nekakšne neprijetne zadrege, kakršne kaže obraz, če si zašel v mučno situacijo, o kateri si želiš, da je bo čim prej konec. Pa tudi brez brutalnosti in prezirljivih posmeškov ni šlo, in fotografov ni manjkalo skoraj nikoli. Vendar kdo ume čitati brez napake pravilno in pravično, osobito s tujih obrazov, in to tudi, če njihovi lastniki ne vedo, da jih opazuješ in se ne potvarjajo pred teboj!

Kakor preide vse, so prešli tudi ti časi, kakor pravijo — veliki historični časi, v katerih se je delala zgodovina z železom in krvjo. Če jih merimo in sodimo po potokih prelite krvi, milijonih strtih življenj, po neštetih bakanalih nedojmljivih krivic in orgijah blazne brutalnosti in grozovitosti, po morju bridkosti in bolesti, neskončnega trpljenja in bede, ki so ga človeštvu prinesli — potem so bili res veliki.

Veliki, res veliki?

Naj se ne vrnejo navzlic tej svoji veličini v drugo!

Ako potrebujete

tiskovine, kataloge,
ilustracije, prospekte
in se ne morete odločiti, v
kakšni tehniki naj se izdelajo,
se blagovolite obrniti na

Jugoslovansko tiskarno

V LJUBLJANI

Brzojavni naslov:
JUGOTISKARNA LJUBLJANA

Umetniški grafični zavod
v katerem so zastopane vse
moderne grafične
panoge. — Vsa grafična
dela se izvršujejo lepo,
solidno in po zmernih ceni

BAKROTISK, OFFSET- IN
LITOGRAFSKI TISK
K L I Š A R N A
TISKARNA ZA KNJIGO-
IN UMETNIŠKI TISK